

Існування досконалих ринків на продукти лісу націлює власника лісу на вишування тих лісових культур, які за наявних природнокліматичних умов дають найбільші доходи.

Все помітніше стає тенденція до інтеграції обов'язкових та добровільних інструментів економічної політики. Про таку нерозривність свідчить той факт, що для вартісної оцінки лісових земель в умовах ринку необхідне законодавчо закріплене право на їх купівлю та продаж. Існування в Україні виключно державної форми власності на лісові землі робить неможливим визначення їхньої справжньої ринкової вартості для здійснення таких операцій: купівлі-продажу, передачі в оренду та заставу, страхування, оподаткування, розрахунку та сплати компенсації при зміні виду землекористування, у випадку відшкодування збитків, завданих нерациональним веденням лісового господарства.

Адміністративна реформа лісового господарства України повинна забезпечити у майбутньому можливість справедливого представлення інтересів як державних, так і приватних лісокористувачів. Управління може бути представлене Держкомлісгоспом та державними лісгосподарськими об'єднаннями на місцях. Виробництвом повинні займатися виключно лісгосподарські підприємства. Функцію контролю за збереженням, відновленням і використанням лісових ресурсів необхідно закріпити за Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки. З появою приватних власників у законодавстві слід передбачити правила діяльності союзів приватних лісових власників, які б мали право нагляду за приватними лісами, надавати фінансову допомогу, здійснювати підготовку та навчання кадрів, надавати консультації тощо.

Література

1. Синякевич І.М. Концепція сталого розвитку лісового господарства у контексті міжнародної і національної лісової політики// Деревообробник. – 2000. – № 13.
2. Лісовий кодекс України// Відомості Верховної Ради. – 1994. – N 17. – С. 99.

УДК 630.233

Доц. Я.М. Дідик, к.е.н. – УкрДЛТУ

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ЛІСУ

Розглядаються методи оцінки лісових рекреаційних ресурсів на основі затратної і рентної концепцій.

Yaroslava Didyk – USUFWT

Economic evaluation of forest recreational resources

The paper deals with the taxonomy of methods for evaluation of forest recreational resources on the basis of cost and rent conception

Економічна оцінка рекреаційних ресурсів характеризує втрати суспільства при знищенні рекреаційного ресурсу чи відмові від його експлуатації заради використання території, де знаходиться цей ресурс, для іншої господарської діяльності. Таким чином, економічна оцінка допомагає лісгосподарським підприємствам знаходити найкраще співвідношення між рекреаційним лісокористуванням та іншими конкуруючими способами лісокористування, сприяючи при цьому не ли-

ше комплексному використанню рекреаційних ресурсів лісу, але й підвищенню еколого-економічної ефективності рекреаційного лісокористування та відтворенню рекреаційних ресурсів.

Незважаючи на те, що існує багато точок зору та ще більше методів економічної оцінки рекреаційних ресурсів, питання економічної оцінки залишається найбільш складним у теорії і практиці рекреаційного лісокористування [7, ст.112]. За останній час з'явилося багато публікацій з проблеми економічної оцінки рекреаційних ресурсів як на Україні, так і за кордоном. Аналізуючи ці роботи можна виокремити дві концепції щодо визначення економічної оцінки рекреаційних ресурсів (табл. 1).

Табл. 1. Класифікація методів економічної оцінки рекреаційних ресурсів лісу

Концепції економічної оцінки рекреаційних ресурсів лісу	Методи економічної оцінки рекреаційних ресурсів лісу	Варіанти економічної оцінки рекреаційних ресурсів лісу
З А Т Р А Т Н А	за затратами на відтворення і використання рекреаційних ресурсів лісу	за поточними затратами лісового господарства
		за поточними затратами відвідувачів
		за ціною вільного часу
		за повними затратами усіх сторін
	за відновленою вартістю рекреаційних ресурсів лісу	заміна непридатної ділянки лісу на еквівалентну відновлення лісу
		заміщення рекреаційних функцій лісу технічними засобами
Р Е Н Т Н А	за обсягом лісового відпочинку	за обсягом лісового відпочинку
	за економічними результатами	за впливом кінцевих результатів на творчу активність, продуктивність праці, зниження захворювання
		за ростом заробітної плати
		за прибутками від туристичної галузі
		за економічною оцінкою лісосировинних ресурсів
		за граничною корисністю
		за втраченими вигодами

Перша, яку у кінці 60-х років висунув акад. С.Г. Струмилін, затратна концепція [8]. Вона передбачає врахування затрат суспільної праці на відтворення і охорону рекреаційних ресурсів.

Друга – рентна, згідно з якою методи економічної оцінки передбачають урахування ренти, що утворюється у процесі користуваннями рекреаційними ресурсами.

Основою затратної концепції є положення про те, що оцінка рекреаційних ресурсів залежить від затрат на їх освоєння, відтворення та експлуатацію, тобто економічна оцінка передбачає, що мірилом рекреаційного значення є затрати. У зв'язку з цим можна виділити два методи економічної оцінки:

- за затратами на відтворення і використання рекреаційних ресурсів лісу;
- за відновленою вартістю рекреаційних ресурсів.

Розглянемо можливі варіанти розрахунку економічної оцінки рекреаційних ресурсів лісу за першим методом.

Економічна оцінка за поточними затратами лісового господарства, пов'язаними з організацією відпочинку у лісі, є найбільш практична і проста. Але, оскільки затрати лісового господарства становлять лише 2,5 % від сукупних затрат на рекреаційне лісокористування [7, ст.20], цей метод не дозволяє отримати об'єктивні економічні оцінки.

Відомий також метод економічної оцінки рекреаційних ресурсів лісу за виробничими затратами на розвиток і утримання зони відпочинку. Так, за даними К. Руперта, 1 га франкфуртського лісу оцінюється в 800 марок, а Х. Пабст підрахував, що соціальні функції баден-баденського лісу у 280 разів цінніші від деревини, яка там заготовляється. Істотним недоліком цього підходу до оцінки рекреаційних ресурсів, на думку Е. Гундермана є те, що найгірший проект (той, на який затрачено найбільше грошей) відповідно стає найкращим [4, ст.21].

До другого варіанту можна віднести розрахунок економічної оцінки за поточними затратами відвідувачів. Заради задоволення своїх рекреаційних потреб відпочиваючі несуть певні затрати, пов'язані з проїздом до місць відпочинку, а у деяких випадках – грошові затрати у вигляді вхідної плати.

Аналізом моделей транспортних затрат для економічної оцінки рекреаційних ресурсів лісу займається багато вчених, серед яких К.Е. Мокконел, Т.М. Стівенс, П.Г. Ален, Л.Г. Андерсон [4, ст.21].

Основним недоліком оцінки рекреаційних ресурсів лісу за поточними затратами є те, що вона занижує оцінку рекреаційних ресурсів лісу, не враховує властивостей та якостей рекреаційних ресурсів лісу, а також має слабкий зв'язок між затратами на відпочинок та обсягом відпочинку. Якщо населення відвідує ліс пішки, не витрачає коштів на транспорт та інші види послуг, пов'язані з рекреаційним лісокористуванням, це зовсім не означає, що рекреаційні ресурси мають нульову оцінку.

Економічну оцінку рекреаційних ресурсів лісу здійснюють за ціною вільного часу, що витрачається для відпочинку у лісі. На думку О.С. Пчелінцева, ціна однієї години відпочинку дорівнює ціні робочого часу. Він рекомендує вимірювати її величиною національного доходу, створеного за одиницю часу [4, ст.25]. Така оцінка є суб'єктивною, бо не враховує якісні параметри відпочинку, місце відпочинку, віковий, професійний склад відвідувачів тощо.

Як один із можливих варіантів розрахунку економічної оцінки рекреаційних ресурсів лісу є оцінка за повними затратами усіх сторін тобто лісового господарства, рекреантів, підприємств обслуговування та підприємств – постачальників рекреантів [7, ст.115]. При такому підході досягається більш тісний зв'язок між затратами і об'ємом лісового відпочинку. Разом з тим, необхідно врахувати, що різноманітні затрати не завжди можна порівнювати.

Розрахунок економічної оцінки рекреаційних ресурсів лісу за відновленою вартістю можливий за такими варіантами:

- заміна непридатної ділянки, лісу на еквівалентну;
- відновлення лісу;
- заміщення рекреаційних функцій лісу технічними засобами.

Розрахунок економічної оцінки рекреаційних функцій лісу за першим методом проводився для знаменитого Віденського лісу. Втративши цей лісопарк, населення австрійської столиці буде змушене збільшити витрати часу та транспортні затрати на 750 млн. шилінгів [7, ст.119].

О.М. Андукевич запропонував економічну оцінку рекреаційних ресурсів лісу за вартістю лісовідновлення. За його розрахунками, вартість рекреаційної функції для Куршської Коси у Литві змінюється від 35 до 56 крб./га за рік [7, ст.120]. При такому підході розраховують необхідні затрати на посадку нового лісу для задоволення рекреаційних потреб. Взагалі, як слушно наголошує А.І. Тарасов, заміна лісу лісом при розрахунку економічної оцінки є досить переконливим прийомом, оскільки один ліс дійсно може компенсувати другий, але економічний зміст має тільки оптимальна заміна [7, ст.119].

Економічну оцінку рекреаційних ресурсів лісу шляхом заміни рекреаційних функцій лісу технічними засобами (тобто отримання ефекту, аналогічного до рекреаційного, з допомогою технічних засобів) запропонувала В.Н. Власюк. Така оцінка була розрахована нею на прикладі лісів Львівської області. За даними В.Н. Власюк, економічна оцінка 1 га рекреаційних ресурсів лісу становить 263 крб. і складається з продукування кисню (178 крб.), фітонцидного ефекту (50 крб.), та пилоуловлюючої здатності (35 крб.). Правда, тут виникає деякий сумнів щодо повноцінного відпочинку серед хімічних установок, що продукують кисень [7, ст. 120].

Отже, оцінка за відновленою вартістю визначається величиною майбутніх затрат, які необхідні для відновлення втрачених рекреаційних ресурсів лісу, тобто це повні приведені затрати, які необхідні для заміни чи відновлення рекреаційних функцій лісу. Таку оцінку можна використовувати у таких випадках, коли рекреаційна територія зазнала негативного впливу з боку інших видів господарської діяльності у зв'язку з чим її необхідно повністю чи частково відновити. Ця оцінка може бути упередженою у тих випадках, коли підраховується величина можливої шкоди від знищення лісів рекреаційного призначення.

В основі рентної концепції лежить положення про диференційну ренту. Критерієм оцінки є результати від експлуатації рекреаційних ресурсів лісу.

Утворення диференційної ренти один зумовлене відмінністю у природній цінності рекреаційних ресурсів лісу, обмеженістю найкращих з них, різницею у їх місцезнаходженні відносно районів попиту.

Утворення диференційної ренти два пов'язане з додатковими капітальними вкладеннями при використанні рекреаційних ресурсів з метою підвищення їх рекреаційної цінності і, відповідно, підвищення доходів від рекреаційної діяльності.

Рентна концепція передбачає застосування таких методів економічної оцінки рекреаційних ресурсів лісу:

- за обсягом лісового відпочинку;
- за економічними результатами.

Економічна оцінка рекреаційних ресурсів лісу за обсягом відпочинку передбачає врахування кількості годин, проведених рекреантами у лісі. Час, який рекреанти проводять у лісі, безпосередньо залежить від цінності та якості рекреаційних ресурсів лісу, а також форм та видів відпочинку.

Одним із варіантів оцінки рекреаційних ресурсів лісу за економічними результатами є економічна оцінка за впливом кінцевих результатів на творчу активність, продуктивність праці, зниженням захворювання. Такий підхід заслуговує уваги, але, поки що, мало відомий.

Л.І. Ільєв та Р.Н. Гордієнко оцінюють рекреаційні ресурси лісу за ростом продуктивності праці. Ними було встановлено, що на підприємствах м. Воронежа

у робітників, які систематично виїжджають до лісу, продуктивність праці вища на 0,3 % [7, ст.121]. Цей норматив покладений ними в основу економічної оцінки рекреаційних ресурсів лісу.

А.І. Тарасов пропонує економічну оцінку рекреаційних ресурсів лісу за ростом заробітної плати. Досліджуючи кореляційний зв'язок між лісорекреаційною активністю і заробітною платою та національним доходом він встановив, що година відпочинку одного рекреанта у лісі за ростом заробітної плати дорівнює 1,1 крб., а за ростом національного доходу – 2,1 крб. [7, ст.122].

П.В. Васильєв запропонував розраховувати економічну оцінку рекреаційних ресурсів лісу за сумою прибутку (чистого доходу) [7, ст.122]. Цей підхід досить широко розповсюджений в англосаксонських країнах.

Спеціалісти центрального економіко-математичного інституту пропонують оцінювати рекреаційні ресурси лісу величиною диференційної ренти, яка є часткою прибутку туристичної галузі [7, ст.122]. Недолік цієї оцінки полягає у тому, що туристична галузь на даний час обслуговує далеко не всіх рекреантів.

Окремі економісти економічну оцінку рекреаційних ресурсів лісу розраховують на основі вартісної оцінки лісосировинних ресурсів грибів, ягід, плодів, мисливських тварин [7, ст.121].

Дж. фон Нейман і його послідовники запропонували розраховувати економічну оцінку рекреаційних ресурсів лісу за граничною корисністю. Гранична корисність, у даному випадку, визначається сумарними затратами на утримання різних категорій рекреантів [1, ст.50].

В економічній літературі відомий метод економічної оцінки рекреаційних ресурсів на основі упущеної вигоди. Суть цього методу полягає у тому, що рекреаційні ресурси лісу оцінюються економічними витратами у результаті використання лісів для оздоровлення.

Даний метод, на нашу думку, є найбільш доцільним для розрахунку плати за використання рекреаційних ресурсів лісу. На основі цього методу нами розроблена методика розрахунку річних платежів за рекреаційні ресурси лісу [2]. Запропонована нами методика передбачає відшкодування лісгосподарським підприємствам усіх витрат, пов'язаних з використанням лісів для відпочинку.

Література

1. Антоновский М.Я., Семенов С.М. Математические методы экологического прогнозирования. – М.: Знание, 1978. – 64с.
2. Дідик Я.М. Плата за використання рекреаційних ресурсів лісу.// Український ліс.- 1992.- № 1. – С.44-46.
3. Лемешев М.Я., Щербина О.А. Оптимизация рекреационной деятельности. – М.: Экономика, 1986. – 160 с.
4. Нижник М.С. Лес и отдых. – К.: Наукова думка, 1989. – 117 с.
5. Нудельман М.С. Социально-экономические проблемы рекреационного природопользования. – К.: Наукова думка, 1987. – 130 с.
6. Рекреационные системы / М.Бочваров, М.Воденская, Н.Мироненко. – М.: МГУ, 1986. – 134 с.
7. Тарасов А.И. Рекреационное лесопользование. – М.: Агропромиздат, – 1989. – 176 с.
8. Струмилин С.Г. О цене даровых благ природы.// Вопросы экономики. – 1967. – № 8.

ОЦІНКА МОЖЛИВОСТЕЙ ДЛЯ РОЗШИРЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМ БЕЗПЕРЕРВНОГО ЛІСУ В УКРАЇНІ

З майже 10 млн. га лісів України половина є штучними за походженням, ще більша частина – одновіковими і чистими за складом. Площі штучних лісів продовжують зростати внаслідок незадовільного природного поновлення і збільшення антропогенного тиску на ліси. Деградація, зниження стійкості лісів, їх біорізноманіття зумовлює необхідність розширеного застосування складних способів рубки та використання систем безперервного лісу. Впровадження несучільних способів рубок можливе і необхідно, у першу чергу, у гірських регіонах у ялинових і буково-смереково-ялинових лісах Карпат, а також у частині сосняків Полісся, що ростуть на відносно багатих ґрунтах. Для впровадження виконання складних способів рубок необхідна переорієнтація лісової політики, розробка технологій робіт для різних лісових регіонів, методів оцінки і моделювання різновікових лісів.

Sergiy Zibtsev – Forestry and Landscape Architecture Institute

Evolution the opportunities for an implementation of continuous cover forestry in Ukraine

About half of 10 mln. ha of Ukrainian forests are of artificial origin and even greater part of forests is even-aged and pure by composition. Insufficient natural regeneration and anthropogenic factors influence are the reasons of planted forest territories increase. Degradation, deterioration of forests resistance, decrease of biodiversity cause the necessity of spreading the environmentally friendly and economically efficient selection forestry system. Nowadays in Ukraine there introduced some examples of valid selection forestry and the share of uneven-aged forests is insignificant.

Selection forestry is impossible in the regions with unfavourable climate conditions, intensive air pollution and in recreation territories (eastern part of Lesostep (forest-steppe), Steppe area). Selection forestry is essential in mountainous regions: in spruce and beech-fir-spruce forests of Carpathians and in that part of Pollesya region, where forests grow on rich soils.

Introducing of selective cutting demands reorientation of forestry policy, development of new technologies, evaluation methods and methods of uneven-aged forests modelling, looking for new sources of investment. In the report there presented a background of some silviculture technologies, which could be applied for the transformation of above-mentioned forestry to selection forests.

В останні два-три десятиріччя спостерігається еволюція поглядів на роль лісів у суспільно-економічній системі, що веде до формування нових критеріїв користування лісами. Серед важливих чинників такої еволюції необхідно назвати ідею переходу до стійкого розвитку, задекларовану в Ріо-де-Жанейро в 1992 р. і розвинуту на декількох наступних міжнародних форумах, глобалізацію економічних процесів та екологічних проблем, загрозу потепління клімату тощо. У цьому контексті, збереження та відтворення лісів розглядається не тільки як чинник відтворення економічно вагомого джерела цінних деревних та недеревних продуктів природного походження на національному рівні, але й як необхідна умова збереження біорізноманіття та можливий ефективний засіб протидії парниковому ефекту на глобальному рівні. На сьогоднішній день соціальна роль лісів, також є предметом активної дискусії та наукових досліджень в економічно розвинутих країнах. Одним з результатів згаданих вище процесів є формування стратегічної мети господарювання у лісах, як екологічно безпечного, економічно ефективного та соціально збалансованого. Важливим чинником впровадження такого підходу у дійсність є добровільна сертифікація лісів.